

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo
postmottak@kd.dep.no

Innspill til melding om livslang læring

Studieforbundet AOF Norge takker for Kunnskapsdepartementets invitasjon til å komme med innspill til utarbeidelsen av ny stortingsmelding om livslang læring og utenforskap. AOF Norge har et bredt samarbeid med bedrifter, partene i arbeidslivet og offentlige myndigheter, og har solid erfaring i å skreddersy kompetanseutvikling og opplæring til organisasjons- og arbeidsliv. Studieforbundet AOF Norge har 84 års erfaring med utdanning og opplæring for voksne i og utenfor arbeidslivet og kjenner derfor utfordringene denne meldingen omhandler og betydningen av å få på plass en helhetlig politikk på dette området godt.

AOF Norge ser frem til utviklingen av en ny og helhetlig politikk for voksne som står i fare for å falle utenfor arbeidslivet eller som har falt ut. Vi imøteser også en større samordning på dette feltet og har klare forventninger til at meldingen vil ha mennesket i fokus. Målsetningen må være sømløse overganger i opplæringen av den enkelte, noe som fordrer godt samarbeid mellom de ulike forvaltningsorganene på sentralt nivå.

Studieforbundene – en fleksibel oppføringsarena tilpasset voksne

Noen av studieforbundenes overordnede mål er å arbeide for inkludering, ikke ekskludering og være en selvstendig arena for læring. Dette er blant annet lov- og forskriftsfestet i Voksenopplæringslovens §4. I dette ligger studieforbundenes samfunnsoppdrag, noe som henger godt sammen med temaet for den kommende meldingen og understreker den rollen studieforbundene derfor bør ha. Spesielt i forhold til voksnes rett til videregående opplæring og fylkeskommunenes forvaltning av denne retten, mener AOF Norge at det bør vurderes å gi større valgfrihet i den enkeltes valg av opplæringsarena og tilbyder. Studieforbundene er spesialister på fleksibel opplæring tuftet på voksenpedagogiske prinsipper, og vi mener at større fleksibilitet i muligheten til å velge opplæringsarenaer som er mer tilpasset voksne vil bidra til at flere voksne vil fullføre videregående opplæring

Basiskompetanse i frivilligheten (BKF) – et nytt tiltak som kan få avgjørende betydning

Basert på et programforslag fra Høyre i september 2013, kom følgende inn i H/FrPs regjeringserklæring: *Regjeringen vil «... opprette et program for basiskompetanse i frivilligheten (BKF), der landsomfattende frivillige organisasjoner og frivillighetssentralene kan søke om støtte til opplæringsaktiviteter for voksne medlemmer/brukere med manglende lesekompetanse.»* Det ble lagt inn 10 millioner til BKF i statsbudsjettet for 2015, inkludert i BKA-posten. (Programkategori 07.50, kap. 257 post 70). BKA-programmet imøtekommer først og fremst voksne som er i arbeid, og at det etableres en ordning som kan tilgodese andre, mener AOF Norge er et viktig og godt grep.

Studieforbundene og deres 470 medlemsorganisasjoner er frivillig sektors læringsarena og opplæringsstilbydere. Når frivillige organisasjoner er sagt å skulle inneha en hovedrolle i BKF, er

det naturlig at studieforbundene får en sentral rolle i BKF. Erfaringer som store BKA-tilbydere samt landsdekkende nettverk er faktorer som gjør studieforbundene til trygge og gode leverandører som vil treffe målgruppen i BKF i omgivelser de allerede deltar i og har kontaktnett, og hvor de vil føle trygghet omkring slike tilbud. Studieforbundene kan møte målgruppene på «hjemmebane» noe vi mener er en viktig faktor i denne sammenheng.

AOF Norge mener at BKF er et ytterst viktig tiltak for å sikre utenforskap i et bredere perspektiv enn bare å omfatte de i arbeidslivet. Det er mange grupper i samfunnet vårt som opplever utenforskap knyttet til manglende ferdigheter som forsterkes av andre hindringer eller stigma. Eksempler på dette kan være fysisk eller psykisk syke, handikappede, rusmisbrukere eller andre marginaliserte grupper. Innsatte er et annet eksempel en gruppe som i tillegg til stigmatiseringen, knyttet til stor mangel på grunnleggende ferdigheter, også heftes med stigmaet som innsatte. Fylkeskommunene har midler til videregående opplæring for de innsatte, men en stor gruppe har for svake basisferdigheter til å kunne nyttiggjøre seg denne opplæringen. Disse finnes det få tilbud til. Rapporten «Norske innsatte: Lesevansker og oppmerksomhetsvansker» viser at 60-70% av de innsatte mangler funksjonelle leseferdigheter og at 30% av gruppen under 45 år har dysleksi.¹ I tillegg kommer konsentrasjonsvansker og manglende skolegang. Siden de ikke har arbeidslivstilknytning, faller de ikke inn under BKA, og en ordning som BKF vil kunne være av stor betydning for en slik gruppe i prosessen frem mot løslatelse og reetablering i samfunnet. Alle de over nevnte grupper vil kunne nyte godt av BKF og alternative opplæringsarenaer på veien mot en etablering eller reetablering i arbeidslivet eller i samfunnsdeltakelse.

AOF Norge ser frem til ytterligere retningslinjer og avklaringer for BKF, men har store forventninger til at dette kan være et program som kan få avgjørende betydning i årene fremover og at dette programmet blir en viktig faktor i den nye meldingen

Arbeidsplassen som styrket opplæringsarena

Arbeidslivet er i rask endring og det stilles stadig økte krav til omstilling og kompetanseutvikling. Det er synkende etterspørsel etter ufaglært arbeidskraft og for unge kan det være vanskelig å komme inn på arbeidsmarkedet. Økte krav til skriftlighet og bruk av digitale verktøy i forbindelse med arbeidsoppgaver gjør det enklere å falle utenfor for de som ikke mestrer dette. De aller fleste som er født i Norge, har fullført grunnskolen, men mange har likevel så svake grunnleggende ferdigheter at det utgjør et problem i deres arbeidsutøvelse. Dette blir særlig et problem i forbindelse med omlegginger og nedskjæringer.

Å gi mennesker i alle aldre mulighet til å påvirke egen livssituasjon ved å tilegne seg ny kunnskap som er i tråd med eget og arbeidslivets behov er kjernen i AOF Norges virksomhet. Styrket selvfølelse er en viktig forutsetning og en vesentlig motivasjonsfaktor for videre kompetanseheving og aktivt samfunnsengasjement. Det er viktig også for AOF Norge å bruke opplæring og utdanning som utjevningsfaktor for sosiale forskjeller i samfunnet gjennom å heve kompetansen til de som har minst og gjerne også etterspør minst. For å oppnå dette, samarbeider vi aktivt med tillitsvalgte på arbeidsplassene for å rekruttere deltakere. AOF Norge mener derfor at meldingen bør tilrettelegge og stimulere ytterligere til å benytte arbeidsplassen som opplæringsarena.

¹ «Norske innsatte: Lesevansker og oppmerksomhetsvansker» rapport 2/14 Fylkesmannen i Hordaland, Universitetet i Bergen, Eikeland forskning og undervisning
<http://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMHO/Opl%C3%A6ring%20innanfor%20kriminalomsorga/Kartleggingar/Rapport%202%202014.pdf>

Yrkesrettet norskopplæring

Innvandring har stått for nær 70% av befolkningsøkningen de siste fire årene. Mange innvandrere har lav utdanning og svake basisferdigheter, jf. bl.a. OECDs PIAAC-undersøkelse. I et arbeidsliv som det norske, der det er høye krav til kompetanse og omstillingsevne, kan gode basisferdigheter i mange tilfeller være avgjørende for å kunne takle et arbeidsliv i rask endring. Svak kompetanse blant nye landsmenn er således et varsel om en senere trygdeutfordring. Vi opplever også stadig at manglende språkkompetanse gir utfordringer for helse, miljø og sikkerhet i et norsk arbeidsliv som blir stadig mer internasjonalt arbeidsliv. Språkopplæring er ikke omfattet av BKA-ordningen, og AOF Norge mener Kunnskapsdepartementet i arbeidet med denne meldingen bør se på muligheter for etablering av ordninger eller incentiver som stimulerer til at språkopplæring kan integreres fleksibelt og i større grad i fag- og yrkesopplæring, BKA eller andre ordninger som kan øke denne gruppens tilknytning til arbeidslivet og/eller aktiv samfunnsdeltakelse.

Dagpenger og utdanning

Formell utdanning er viktig i et livslangt læringsperspektiv fordi den tilfører ny og oppgradert kompetanse og dermed bidrar til å styrke tilknytningen til arbeidslivet. Mange voksne som tar utdanning gjør dette på deltid. De kombinerer studier med 80-100 % jobb. Mange jobber i bransjer der det kan forekomme sesongpermitteringer eller opplever av andre årsaker å bli permittert, og for å ha rett på dagpenger ved eventuell permittering må de avslutte utdanningen. Flere kilder konkluderer med at regelverket tolkes ulikt og fører til ulik behandling av individer på dagpenger.² I den sammenheng er det sentralt å peke på unntaksbestemmelsen fra §4-6 i Folketryktdloven der det åpnes for å kunne gjennomføre utdanning på visse vilkår og innenfor en ramme på tre måneder. AOF Norge mener hovedregelen må være at en studerende kan fortsette og fullføre en påbegynt utdanning når denne har vært kombinert med et arbeidsforhold. Når studiet ikke har vært til ulempe for arbeidsforholdet, må man kunne anta at det heller ikke vil legge vesentlige begrensninger på kapasiteten til arbeidssøking.

For å styrke muligheten til arbeid støtter AOF Norge innspill fra blant annet Nasjonalt fagskoleråd som mener at det bør åpnes for å ta opp enkeltfag fra videregående opplæring og moduler/emner på fagskolenivå, noe som kan bidra til kvalifisering for nytt arbeid. Med tanke også på de mange unge som har gjennomført videregående opplæring med stryk i noen fag, anes det som fornuftig at disse får mulighet til å kunne ta opp disse fagene for å oppnå fag/svennebrev eller studiekompetanse. Dette samme gjelder for fagskolenivået.

Tydeligere rolle for opplæringskontorene kan forhindre frafall

Kompetanse er nøkkelen til utvikling og vekst, både i samfunnet og hos den enkelte. Mangel på tidsriktig kompetanse er av de viktigste årsakene til at voksne faller ut av arbeidslivet. Framskrivninger fra Statistisk Sentralbyrå viser at behovet for ansatte med grunnskole som høyeste fullførte utdanning vil avta sterkt i de nærmeste årene. Blant unge som sliter med å få fotfeste i arbeidslivet, er det ifølge NAVs statistikk personer med nedsatt arbeidsevne som er den største gruppen (40 000 under 30 år). Ifølge Arbeid og Velferd nr 1-2014 «Hvem er de unge med nedsatt arbeidsevne» oppgir om lag ¾ i denne gruppen at de ikke har fullført

² Marianne Dahlen, Kirsten Danielsen, Åse Strandbu, Ørnulf Seipel; Voksne i grunnskole og videregående opplæring; Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring; NOVA Rapport 7/2013. Trond Buland og Brita Bungum, i samarbeid med Christin Tønseth og Ida Holth Mathiesen; Tid for samarbeid? Sluttrapport fra Evaluering av implementering av sentral samarbeidsavtale AID – KS; SINTEF Teknologi og samfunn; Februar 2010

videregående opplæring.³ Ungdom er en sårbar gruppe. Å sikre god overgang fra utdanning til arbeid er derfor svært viktig for den enkelte, men også for samfunnet som risikerer å gå glipp av verdifull arbeidskraft i mange år framover dersom starten på yrkeslivet mislykkes. Mye av samfunnets trygdeutfordring ligger her. Frafallet i videregående opplæring, og spesielt innenfor fag- og yrkesopplæringen, er en stor utfordring som alle samfunnsaktører må ta alvorlig. AOF Opplæringskontor har lang og bred erfaring som opplæringskontor og oppfølging av lærlinger og lærebedrifter. Frafallet blant AOF OKs lærlinger har vært marginalt, kun 7 av 156 i løpet av 17 år. Den tette oppfølgingen av lærlingene og lærebedriften er sannsynligvis nøkkelen til suksessen i dette. NIFU-rapport 51-2014 «Opplæringskontorene i fag- og yrkesopplæringen – avgjørende bindeledd eller institusjon utenfor kontroll» bekrefter også opplæringskontorenes viktige funksjon og arbeid i fagopplæringen. De bidrar til trygghet, forutsigbarhet og kvalitetssikring av læretiden for lærlingene og verdiskapningen for bedriftene. Opplæringskontorene sørger for tett oppfølging, gir støtte og er gode veiledere for både lærling og bedrift, og AOF Norge mener at en formalisering av opplæringskontorenes rolle i fagopplæringen kan være en viktig bidragsyter til å sikre frafall, sørge for en god overgang fra utdanning til arbeid og til å sikre styrket selvfølelse og motivasjon for fremtidens fagarbeidere. Kunnskapsdepartementet bør derfor vurdere opplæringskontorenes rolle i sitt arbeid samt mulige incentiver som kan bidra til å sikre god fagopplæring i fremtiden

I relasjon til arbeidet med denne meldingen, ønsker AOF Norge også å peke på sammenhengen mellom dette arbeidet og Regjeringens strategi mot arbeidskriminalitet.⁴ Arbeidskriminalitet har den siste tiden hatt fokus fra både myndigheter, partene i arbeidslivet og media, og det har i flere sammenhenger blitt pekt på at de gruppene som er mest utsatt for å havne i det grå arbeidsmarkedet og som en følge av det igjen helt utenfor, er unge arbeidstakere som faller ut av videregående opplæring, arbeidsinnvandrere og arbeidstakere med nedsatt funksjonsevne. Dette er grupper som det tidligere i innspillet er pekt på i forbindelse med utfordringer knyttet til livslang læring, og viser både kompleksiteten og nødvendigheten av en slik melding som tverretattlig vil se på utfordringene vi har med utenforskap.

Med hilsen
AOF Norge

Tove Johansen
Daglig leder

Gro Svennebye
Avdelingsleder

³ Arbeid og Velferd nr 1 2014 «Hvem er de unge med nedsatt arbeidsevne»
<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser/Arbeid+og+velferd/Arbeid+og+velferd/Hvem+er+de+unge+med+nedsatt+arbeidsevne%3F371037.cms>

⁴ Sosial- og arbeidsdepartementet «Strategi mot arbeidslivskriminalitet» 13.01.15
https://www.regjeringen.no/contentassets/4f7ae70171bd480682b8dafddadaf311/strategi_mot_arbeidslivskriminalitet.pdf